

ВІДГУК

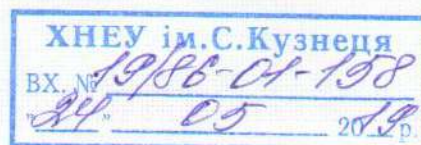
офіційного опонента на дисертаційну роботу Буряк Ірини Володимирівни
«Моніторинг соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах
формування нової економіки»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами.

Побудова соціально-орієнтованої ринкової економіки з орієнтацією на європейські стандарти є одним із головних завдань розвитку економіки України. Показником ефективності такої економіки є високий рівень життя населення. Можливість адекватної оцінки рівня життя потребує достовірної та повної інформації про соціально-економічний стан та діяльність домогосподарств країни. Складність досліджень в цій царині пояснюється великою кількістю домогосподарств, їх якісною відмінністю, різноманітністю видів діяльності, що в умовах формування нової економіки ще більше диверсифікуються. Результати моніторингу діяльності домогосподарств, поряд з іншими важливими показниками, використовуються в процесі стратегічного та тактичного планування на національному, регіональному та місцевому рівнях. Тому розвиток теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки, що є метою дослідження Буряк І. В., має як наукове, так і практичне значення.

Як засвідчено в дисертації Буряк І. В., вона за науковою спрямованістю відповідає науковим дослідженням Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. В основу дисертаційної роботи покладено науково-методичні і практичні розробки, що є частиною госпдоговорної науково-дослідної роботи за темою «Вплив діяльності домогосподарств на формування безпеки людського розвитку» (номер державної реєстрації 0117U000986), та бюджетної науково-дослідної роботи за темою «Перспективи розвитку економіки праці та соціальної сфери в Україні» (номер державної реєстрації 0117U007538).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, обґрунтовані детальним аналізом наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів, а також глибоким дослідженням особливостей формування нової економіки, сучасних тенденцій розвитку соціально-економічної діяльності домогосподарств, і, зокрема, соціального підприємництва, а також моніторингу діяльності домогосподарств.

Автор використала широкий арсенал сучасних методів дослідження, що відповідають об'єкту і предмету дослідження, а саме: дедукції та індукції; аналізу та синтезу; теоретичного узагальнення, морфологічного та контент-аналізу; класифікації, структурного аналізу; методи багатовимірної факторного та кластерного аналізу; експертних оцінок; таксономічного аналізу; програмування Front-end; графічний та балансовий. Кваліфіковане використання зазначених методів та глибокий аналіз статистичних даних дозволили дисертантці зробити особистий внесок у розвиток теоретичних засад і методичного забезпечення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки, довести рекомендації та пропозиції до рівня їх практичного використання на державному і регіональному рівнях для підтримки діяльності домогосподарств.

Логічна структура дисертаційної роботи визначається її метою. Розкриття сутнісно-змістовної характеристики домогосподарства та сім'ї, встановлення їх співвідношення, визначення основних функцій домогосподарств, ґрунтовний аналіз процесів формування нової економіки та їх впливу на діяльність домогосподарств, а також наукового та методичного забезпечення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств, дозволили автору провести поглиблене дослідження причин, що обумовлюють проблемну ситуацію у цій сфері, обґрунтувати висновки і пропозиції щодо методів і засобів її розв'язання.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи визначається сукупністю розроблених теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки.

Положенням наукової новизни, представленим у першому розділі дисертації, є удосконалене на основі глибокого аналізу численних праць вітчизняних і зарубіжних авторів (С. 32–40) визначення поняття «домогосподарство», а також співвідношення останнього з поняттям «сім'я» (С. 41–46). Перевагою авторського підходу є трактування домогосподарства з позицій інституціоналізму з урахуванням концепції нової економіки та уточнення пріоритетів діяльності домогосподарства в умовах нової економіки, що полягають у створенні й використанні людського потенціалу.

Дисертанткою уточнено склад і змістовність основних функцій домогосподарств та обґрунтовано їх групування на синтезовані та додаткові (С. 47–51). Обґрунтування відбору та групування функцій при цьому, на відміну від існуючих підходів, базується на урахуванні умов формування нової економіки, що, в свою чергу, дозволяє підвищити ефективність моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств.

Науковою новизною характеризується структурно-логічна модель впливу нової економіки на діяльність домогосподарств (С. 66–67). Особливістю моделі є ідентифікація та групування обумовлених формуванням нової економіки ризиків та умов, а також урахування їх синергетичного впливу на діяльність домогосподарств. Використання запропонованої моделі в процесі моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств дозволяє підвищити достовірність результатів останнього. Структурно-логічна модель розроблена на основі глибокого аналізу наукових підходів щодо сутності, факторів, характеристик та умов формування нової економіки (С. 52–65), а також трансформацій в діяльності домогосподарств, викликаних формуванням нової економіки (С. 68–75).

У першому розділі також представлена система моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств (С. 80–83), яка сформована в результаті узагальнення дисертанткою теоретичних засад моніторингу, а також окреслені сутність та основні складові моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки (С. 87–95).

Результати дослідження опубліковано у наступних працях (за списком робіт автореферату): 1,4,5,6,8,11,14,15.

Другий розділ присвячено аналізу соціально-економічної діяльності домогосподарств в контексті економічних перетворень. Здобувачем узагальнено основні підходи до визначення та структури сукупних доходів та витрат домогосподарств (С. 99–103). З використанням методу багатовимірного факторного аналізу здійснено комплексний аналіз соціально-економічної діяльності домогосподарств України з 2009 по 2017 роки (С. 103–119).

У другому розділі суттєвим здобутком є проведений моніторинг соціально-економічної діяльності домогосподарств за регіонами з 2009 по 2017 роки з використанням кластерного аналізу за методом k-середньої (С. 125-130). За результатами аналізу здійснено групування регіонів для кожного року в межах вказаного часового періоду (окремо за сукупними доходами та витрат домогосподарств), С. 130-139. Отримані результати є підґрунтям для більш детального формування соціально-економічної політики України, що враховує регіональні особливості.

В роботі визначено сутність балансового методу (С. 139-140) та сфери його застосування (С. 141-142) та емпірично доведено, що використання балансового методу при формуванні та аналізі бюджету домогосподарств дозволяє розрахувати та раціоналізувати витрати відповідно до доходів та одночасно формувати механізми отримання заощаджень, нових видів прибутку та можливостей інвестування (С. 143-155).

Результати дослідження опубліковано у наступних працях (за списком робіт автореферату): 2,3,5,9,10,11,12,15.

Суттєвим внеском у розвиток науково-методичного забезпечення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах нової економіки слід кваліфікувати представлений у третьому розділі роботи методичний підхід до оцінювання рівня соціально-економічної діяльності домогосподарств як основи їх моніторингу в умовах формування нової економіки (С. 161-171). Особливістю цього підходу є: введення нових показників оцінки економічної діяльності домогосподарств – індексів рентабельності та заощадливості (С. 168-169); виокремлення трьох системоутворюючих груп показників діяльності – соціальної, економічної та інноваційно-освітньої (С. 165-168) та врахування соціального підприємництва домогосподарства при оцінці рівня його інноваційно-

освітньої діяльності (С. 170-171). Розроблений методичний підхід апробовано в процесі розрахунку рівня соціально-економічної діяльності домогосподарств у 2009-2018 роках (С. 171-177).

Науковою новизною характеризуються удосконалені змістовність та роль соціального підприємництва як інноваційного напрямку соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки (С. 188, 193). Відмінністю від існуючих підходів є конкретизація сфер застосування соціально-підприємницького та людського потенціалу й виділення основних характеристик соціального підприємництва (С. 183-186).

Науковий та практичний інтерес має запропонований методичний підхід до моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств, який передбачає застосування удосконаленого організаційно-технологічного забезпечення (С. 198, 202), а також формування стабільної вибірки домогосподарств (С. 203-205), розроблення паспорту моніторингу (С. 199-200) та складання звіту (С. 208-209). В комплексі це дозволяє підвищити достовірність результатів моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки.

Результати дослідження опубліковано у наступних працях (за списком робіт автореферату): 1,2,3,4,7,8,10,15.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості та достовірності, що підтверджується узагальненням значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних авторів, обробленням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у діяльність підприємств, які працюють на ринку продовольчих товарів.

3. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Наукове значення результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретичних положень і висновків, які збагачують економічну науку з питань моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки.

Теоретична цінність отриманих результатів полягає в уточненні сутності поняття «домогосподарство», а також змістовності та ролі соціального підприємництва як напрямку діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки; доповненні складу та уточненні

змістовності основних функцій домогосподарств, удосконаленні структурно-логічної моделі впливу нової економіки на діяльність домогосподарств. Окремі результати дослідження знайшли застосування у навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні навчальної дисципліни «Соціальна економіка та політика» (підготовка магістрів зі спеціальності 232 «Соціальне забезпечення» освітньої програми «Управління соціальними проектами») (довідка № 18/86-04Д-231 від 12.10.2018 року).

Практична цінність отриманих результатів полягає у розробці методичного підходу до оцінювання рівня соціально-економічної діяльності домогосподарств як основи їх моніторингу в умовах формування нової економіки та удосконаленні методичного підходу до моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств. Практичне значення основних теоретичних та прикладних розробок, що були доведені до рівня практичних рекомендацій, підтверджується впровадженням у діяльність Головного управління статистики у Харківській області (довідка № 01/03/51 від 15.10.2018 року) та Управління соціального захисту населення Чугуївської міської ради Харківської області (довідка № 4290 від 17.10.2018 року).

4. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

У відкритому друці за темою дисертації опубліковано 15 наукових праць, з них: 7 статей у наукових фахових виданнях України (з них 4 статті у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз), 8 публікацій за матеріалами конференцій. В опублікованих працях здобувача повно відображено сутність отриманих результатів виконаного дослідження та їх наукова новизна. Результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. З огляду на це, апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація має традиційну структуру: анотацію українською та англійською мовами, список робіт автора, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, її

зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Автореферат забезпечує ідентичність основних положень, висновків та пропозицій роботи.

У цілому зміст, обсяг і рівень наукової новизни дисертаційної роботи, ступінь достовірності та обґрунтованості, теоретичного і практичного значення положень, висновків і рекомендацій, рівень апробації, широта практичного впровадження пропозицій, повнота висвітлення результатів у друкованих працях повністю відповідають вимогам, що висувуються Міністерством освіти і науки України до дисертаційних робіт, які подано на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому достатній рівень розробки теоретико-методологічних і методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення є дискусійними.

1. У розділі 2.2 наведено результати моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств за регіонами з 2009 по 2017 роки та виділено 4 кластери, які відрізняються між собою умовами для розвитку соціально-економічної діяльності домогосподарств (С. 131, табл. 2.5; С. 134, табл. 2.6), що має значну практичну цінність. Водночас, пропозиції автора щодо формування соціально-економічної політики регіонів України, які базуються на результатах проведеного кластерного аналізу, посилили би вагомість отриманих результатів.

2. Наведений автором перелік показників соціально-економічної діяльності домогосподарств (С. 166-167, табл. 3.2), на основі якого запропоновано проводити розрахунок інтегрального показника для визначення рівня соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки, включає 41 індивідуальний показник, що, з одного боку, дозволяє здійснити комплексну оцінку, однак значно ускладнює роботу експерта і підвищує вірогідність допущення помилок. Водночас, отримані значення інтегральних показників оцінки рівня соціально-економічної діяльності домогосподарств (С. 172) потребують додаткового пояснення.

3. В якості інноваційного виду діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки дисертанткою запропоновано розвиток

соціального підприємництва (С. 178) та окреслено основні сфери, в якому цей вид діяльності доцільно розвивати. Але зважаючи на специфіку цього виду діяльності, слід було більше уваги приділити механізмам стимулювання розвитку соціального підприємництва на національному, регіональному та локальному рівнях. Це, на наш погляд, підвищило би практичне значення дослідження.

4. На нашу думку, дисертаційна робота значно б виграла, якщо б автор деталізувала принципи та інструменти впровадження моделі міжсекторної взаємодії соціального підприємництва (С. 187) та окреслила механізм її імплементації в умовах нової економіки.

5. У цілому, погоджуючись із пропозиціями та висновками автора відносно доцільності проведення панельних моніторингових досліджень соціально-економічної діяльності домогосподарств (С. 201-203), слід зауважити, що процедурі формування вибірки (С. 204-205) слід було приділити більшої уваги та описати її детальніше.

7. Загальний висновок.

Дисертаційну роботу Буряк І. В. «Моніторинг соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки» можна визнати завершеним науковим дослідженням, яке присвячене вирішенню актуального наукового та практичного завдання щодо моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки.

Дисертація Буряк І. В. за змістом й якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата економічних наук. Вибрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи в цілому виконано. Всі положення наукової новизни обґрунтовані і доведені, мають теоретичну і практичну значущість.

Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика, що охоплює мікро-, мезо- та макрорівні, тобто на всіх рівнях зроблено пропозиції автора.

Автореферат дисертації необхідним чином розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом і не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

Дисертація за своїм змістом відповідає п. п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 (із змінами) від 24.07.2013 р., а її автор – Буряк Ірина Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів
Черкаського державного
технологічного університету

О. Ю. Березіна

Підпис професора кафедри фінансів, к.е.н, проф. Березіної О. Ю. засвідчую:

Учений секретар
Черкаського державного
технологічного університету,
к.е.н, доцент

Н.Ю. Лега